

see more glass

see more glass

A világirodalom egyik legdöbbenetesebb vallomása J. D. Salingernek az Ilyenkor harap a banánhal (*A Perfect Day for Bananafish*; Kuczka Péter fordítása) című személyes és drámai novellája. A végén egy sokkoló, látszólag indokolatlan és megfejtethetetlen befejezéssel.

Ez a novella az elsők között, 1948-ban jelent meg; úgy vehetjük, mint írói pályájának alapvetését.

A történet egészen az utolsó bekezdésig maga a tömény polgári unalom. Egy fiatalember a feleségével együtt egy tengerparti nyaralóhely egyik szállodájában tölti a nászútját. Míg a férfi lemegy a partra és ott egy négyéves kislánnyal belegázol a vízbe, akinek közben az általa kitalált banánhalakról mesél, az ifjú feleség a mamájával folytat hosszas telefonbeszélgetést.

Aztán a férfi elválik a gyerektől, felmegy a szobájába... innen jöjjön szó szerint a novella befejezése:

„Ránézett a dupla ágy egyik oldalán alvó lányra. Aztán odament az egyik bőröndhöz, kinyitotta, és egy csomó alsónadrág meg trikó alól elővett egy 7.65-ös kaliberű automata pisztolyt. Kioldotta a tárat, megnézte, aztán újból a helyére nyomta. Felhúzta a ravaszt. Majd megkerülte az ágyat, leült szabadon maradt felére, átnézett a lányra, jobb halántékához emelte a pisztolyt, és föbe lötte magát.”

Egy pontos és érzékeny tanulmány (*Szabó Fanni: J. D. Salinger Ilyenkor harap a banánhal c. novellájának elemzése Mérei Ferenc művészetpszichológiája alapján*) szerint a főhős öngyilkossága a konformitás-felszínesség-hétköznapiaság-betagozottság és a nonkonformitás-felszabadultság-őszinteség-szabadság tulajdonságcsoportok feloldhatatlan ellentétének a következménye.

Az, hogy a novella tömény polgári unalmat sugall, csak részben igaz. Salinger – különösen, ha saját magáról van szó (a férfi alakját egyértelműen önmagáról mintázta) – hihetetlen érzékenyen és találón, apró, de kegyetlenül pontos, látszólag mellékes beszúrással teszi érthetővé és egyértelművé az írást.

Seymour – ez a főhős neve –, mint ez elejtett megjegyzéseiből, valamint feleségének a róla mondott szavaiból kiderül, furcsa, különlegesen intelligens figura, aki minden szót és benyomást rögtön tovább bonyolít, más dimenzióba emel, s akinek észjárása egy átlagember számára ilyenformán kiismerhetetlen és követhetetlen. Bár erőlteti, képtelen beletagozódni a felesége által képviselt polgári értékrendbe. S mikor a kislány tisztasága és őszin-

tesége rádöbbeneti, hogy a saját értékrendje összeegyeztethetetlen a társadalmi elvárásokkal, véget vet életének.

Ez pontosan kifejtett és elfogadható vélemény, de szerintem a megoldás – mármint az öngyilkosság oka – egy másik síkon keresendő.

A következőkben ezt próbálom kifejteni.

Elsőre tételezzük fel, hogy mintegy véletlenül, ebbe a Salinger-novellába futottunk bele, más írást tőle nem ismerünk. Egyéb ismeret híján ebből kell a titkot megfejtenünk.

Kezdetben a házaspár által bérelt szobában vagyunk, ahol az ifjú ara az anyjával folytat hosszas telefonbeszélgetést. Megtudjuk, hogy férje a tengerparton napozik. Már túl lehetnek házasságuk első napjain, s azokon kívül, amiket a férjéről mesél az anyjának, csupa olyan dolgot tudunk meg róla, amelyek nemcsak egy olyan szuperérzékeny fickó számára lehetnek taszítók, legalábbis közömbösek, mint amilyen Seymour – akivel rövidesen meg is ismerkedünk –, hanem bármely átlagférj számára.

Megismerkedésünk percében hosszasan lakkozza a körmeit és cigarettázik. Miközben helyet változtat, a telefonon kívül a hamutartót is magával hurcolja. Csupa közömbös dologról, többek között a leégéséről beszél. Panaszodik, hogy mindenhol leégett az erős nap-sugárzástól. Aztán egy borzalmas zöld estélyi ruháról tesz említést az anyjának, amelyben az, aki viseli, „*csupa fenék*”-nek tűnik. (A nők – direkt, érett szexualitást hordozó – fenékével Salinger egyébként nincs kibékülve, egy másik nőről azt állapítja meg, hogy „*egész estét betöltő fenéke volt.*”)

Arról is szükségesnek véli beszámolni, hogy kék kabátjának levetetett a válltöméséből.

A társaság rémes, közli végül, olyanok, mintha teherautóval érkeztek volna.

Miután mindezt végighallgattuk, máris egy négyéves kislány, Sybil, majd a strandon napozó főhős társaságába csöppenünk. Egymásra bukkanásuk után bemennek a vízbe, a férfi a kislányt egy gumimatracon tolja maga előtt.

Hallgassunk bele pár, szinte véletlenül elejtett apró megjegyzésbe. S rögtön hozzájuk fűzzük értelmezésünket.

„*Mrs. Carpenter napolajat kent Sybil vállára, bedörzsölte vele kiálló, törékeny lapockáit. (...) Kanárisárga, kétrészes fürdőruha volt rajta, egyik részére kilenc-tíz évig még igazán nem lett volna szüksége.*”

A szerző szükségesnek véli felhívni rá figyelmünket, hogy egy kislányról, egy törékeny, de nemi jegyeket (pl. kebleket) még nem mutató, törékeny kislányról van szó. Ezzel ellentétben rövidesen egy enigmatikus kijelentés hangzik el, amely nagy valószínűséggel egy női vagy gyermek fürdőnadrágra vonatkozik, s amelynek az olvasó számára ilyenformán erotikus töltete van.

„*Tulajdonképpen csak egy közönséges selyemzsebkendő volt, közelről tisztán lehetett látni – mondta a nő, aki Mrs. Carpenter mellett a másik nyugágyon feküdt. – Szeretném tudni, hogyan kötötte meg, igazán aranyos volt.*”

Fürdőzés közben Seymourral és a kislánnyal, Sybillel a következők történnek. (Az egyes mondatok a novellában nem szorosán egymás után következnek):

„*Megfogta Sybil bokáját.*

Gyere csak közelebb!

Előrenyúlt, átfogta Sybil bokáját.

Aztán baljával kézen fogta Sybilt.

Sybil megállt, elrántotta tőle a kezét.

Lenyúlt, és újra megfogta Sybil kezét.

Gázoltak befelé, míg a víz Sybil derekáig nem ért. Akkor a fiatalember felemelte és hasra fektette a párnán.

Megfogta Sybil bokáját, lenyomta, aztán előre. A gumipárna orra átsiklott a hullám taráján. A víz eláztatta Sybil szőke haját, de visítása tele volt gyönyörűséggel.”

Elgondolkodtató sorok.

De még nincs vége. Nem sokkal ezek után:

„*A szálloda alagsorában – mert a fürdőzők az igazgatóság utasítására csak azt használhatták, a fiatalemberrel együtt egy nő is beszállt a liftbe, az orrán cinckenöcs volt. – Látom, hogy a lá-*

bamat nézi – fordult a fiatalember a nőhöz, amikor a lift megindult. – Tessék? – Azt mondtam, látom, hogy a lábamat nézi. – Tessé-ék? Ha tudni akarja, a padlót néztem – mondta a nő, és a lifajtó felé fordult. – Bökje csak ki nyugodtan, ha a lábamat akarja nézni – mondta a fiatalember. – Mit jön itt hátulról, a széntségít? – Kiszállok, kérem – mondta a nő gyorsan a liftkézeli lánynak. A lifajtó kinyílt, a nő kiszállt, vissza se nézett.”

Nem vagyok szexuálpszichológus, hogy ez utóbbi epizódot értő módon elemezzen, de nem kell ahhoz szakembernek lenni, hogy megállapítást nyerjen: ebben a novellában a láb-fetisizmus tipikus példájával állunk szemben.

Coleen Singer szexológus a lábfétist a következőképpen definiálja: „A lábfétis, tudományos nevén podophilia, egy megnövekedett és specifikus szexuális érdeklődés, amely tárgya a láb és/vagy a lábbelik. A lábfétis a nem-szexuális testrészekre irányuló fétisek leggyakoribbja, amely főként férfiak körében fordul elő.”

Érdeklődés.

Szexuális érdeklődés.

Specifikus szexuális érdeklődés.

Valóságtól elrugaszkodott képzelődés, ha azt mondom, hogy Seymour azért lett öngyilkos, mert Sybil lába tudatosította benne, hogy kizárólag a fiatal lányok törékeny testrészei érdeklik, és egy olyan undorító átlagmacával, mint a felesége, nem akarja leélni az életét?

Vizsgálódjunk tovább, de most már más Salinger-írásokat is vonjunk be vizsgálódásunk körébe.

„Fiatal lányok” – írtam le az előbb.

Egy másik jól ismert novellájának, az „Alpári történet, Esmének, szeretettel”-nek (*For Esme – with Love and Squalor*) a hősnője – mit tesz isten? – véletlenül megint egy serdületlen lányka. Egyenes, lencsőke haj, domború homlok, unott tekintet, furcsa mosoly. Az ártatlanság és a szemérmertenség különös keveréke.

Most pedig szó szerint:

„Kereszthe rakta a lábát, s a cipője orrát vizsgálgatta. Bemutatónak egyáltalán nem hatott rosszul, mert fehér harisnyát viselt, és a lába, bokája szép volt.” (Bartos Tibor fordítása)

Ugye? Mit mondtam!

Valamivel később, de még ugyanebben a novellában, a főhős, azaz az író alteregója, elkeseredett hangulatában összetép egy levelet: „Összetépte, aztán csak bámulta a papírkosárba hullt szeleteket. Csak most vette észre, hogy amatőr fénykép is volt a lapok között. Valakinek a lába, valami gyepen – ennyit látott belőle.”

Salinger világhírű regényében, a *Rozsban a fogóban* (*The Catcher in the Rye*; Barna Imre fordítása) a főhős, Holden Caulfield húgaként – holott neki magának nem volt testvére – egy tízéves kislányt hoz be a történetbe. Méghozzá egy olyan, Phoebe nevű kiscsajt, aki tökéletesen megtestesíti a serdületlen nimfák iránt érzett vágyait.

„Így vöröses a haja, kicsit olyan, mint amilyen az Allie-é volt, nyáron mindig egészen rövidre van vágva. Nyáron a füle mögé simítja a haját, a Phoebe. Helyes fülecskéi vannak. Télen viszont hosszú a haja. Az anyám hol copfba fonja neki, hol nem. Szép haja van, na. Még csak tízéves. Elég sovány, de nem úgy, mint én, hanem így szépen.

Fehér kesztyűsen lépkedett ott közöttünk, mint egy kis úrinő, meg minden.

Cipő, zoknistul a földön, szépen egymás mellett. Ezt a cipőjét sose láttam még. Új cipő. Ilyen sötétbarna papucsipő...”

A következő mondatok – mi mást? – saját élményeket tükrözhetnek:

„Megpróbáltam így megfogni a kezét, de elrántotta. Folyton elfordult.

...ha megpróbáltam így a vállára tenni a kezemet vagy valami, ő elrántotta magát mindig.

Odamentem és így mögé álltam, és a kezemet így a vállára tettem, csakhogy ő kihajolt alólam.

...megfogtam az övet hátul a kabátján, de nem hagyta. Hogy vidd onnan a kezéd, légy szíves, azt mondja.”

Szexuális érdeklődés serdületlen lánykák iránt – ez szintiszta pedofília.

Az lenne, ha tárgyasulna. Lett volna, ha tárgyasult volna.

Erősen kérdéses, hogy ha Salinger ma, a komputer-korban él, az ő gépén is található volna-e tizenkilencezer pedofil kép. (Főként lábszexet ábrázolók.) Talán voltak is; alig tíz éve, 2010-ben halt meg. Akkor már bőviben léteztek pornográf oldalak.

Hogy voltak-e vagy nem voltak pedofil letöltései, azt azért sem lehet eldönteni, mert teljes titokban, rejtőzködve élte az életét.

Nem engedte, nem engedhette meg magának, hogy pedofilián kapják rajta.

Hol is van a pedofília életkori határa? Meddig bűn, s mettől már nem a fiatal lányokkal való nemi kapcsolattartás?

Újabb könyvet ajánlok elolvasásra: Joyce Maynard: *Otthon a világban*-ját. (*At home in the World*. Fordította: Siklós Márta) Ez, ha nem is olyan titokzatos, mint a Salinger-írások, legalább annyira érdekes és tanulságos, mint azok.

Ebben a szerző veszi a bátorságot, és huszonöt évvel az eset után megírja, hogy tizen-nyolc éves korában miként kezdett vele Salinger levelezni, miként csábította el őt, miként vette rá, hogy költözzön oda hozzá, mondjon le minden világi kapcsolatáról, hogy miféle szexuális játékra vette rá, s nyolc hónap ottlét után hogyan rúgta ki páros lábbal.

Nem árt tudatosítani: egy tizennyolc éves szűzlány elcsábításáról, kihasználásáról és kido-básáról van szó. Mint egy félbevágott citrom, úgy lett kifacsarva. Nem csak alig, éppenhogy, átabotában, hanem tökéletesen működő konyhai facsaróeszközzel. (Az író a megszokott aktus helyett orális szexre kényszerítette.)

Olvassunk bele az *Otthon a világban*-ba:

„...három olyan nőtől is kaptam levelet, akik elmondásuk szerint az enyémhez kísértetiesen hasonló levelezésben álltak Salingerrel – az egyik éppenséggel csak néhány héttel azután, hogy engem elküldött. (...) Sorokat is idéztek Salinger hozzájuk írt leveleiből, amelyek szinte hajszálra azonosak voltak a nekem írtakkal, pedig azokat soha nem hoztam nyilvánosságra. Akárcsak engem, őket is tizennyolc éves korukban környékezte meg Salinger. Akárcsak én, ők is hit-ték, hogy a legbölcsebb emberre, lelkit társukra és életük céljára találtak benne. Akárcsak én, végül ők is megtapasztalták teljes és megsemmisítő elutasítását.”

Szeretném, ha az olvasó végiggondolna velem dolgot.

És végiggondolnák azok is, akik mindenféle cemenének hordják le szegény Joyce Maynardot, aki negyedszázad elteltével az istenített Nagy Ember viselkedéséről vont le nekik nem tetsző tanulságot.

Tételezzük fel, hogy J. D. Salinger őszinte hittel és szerelemmel vetette bele magát a lány-nyal való kalandba. Aki akkor harmincöt évvel volt fiatalabb nála.

Tételezzük fel továbbá, de ez most maradjon szigorúan csak feltételezés, hogy három-nyed évnyi együttélés után – mivel rosszul mérte fel a lányka tulajdonságait, aki nem felelt meg az általa támasztott kényes követelményeknek – elege lett belőle, s megvált tőle. Ke-vésbé patetikusan: kivágta, ahogy a macskát szokás az esőbe szarni. Arról ő már – szegény ember! – nem tehetett, hogy ez a húzása egy életre hazavágta a lányt.

Tételezzük fel, hogy egy másik lányba is ugyanígy szerelmes lett, Maynardhoz hason-ló tapasztalatlan, naiv szűzbe, aki ugyanúgy el volt alélva, hogy figyelemre méltatták, és ugyanúgy összeállt vele, mint Maynarddal. Tételezzük fel – ezek mind elméleti feltételezé-ssek csak! –, hogy abban is csalódott, és sajnálkozva ugyan, de vele is kénytelen volt meg-szakítani a kapcsolatot, nem törődve azzal, hogy őt is tönkreteszi lelkileg ezzel.

Az már egyáltalán nem feltételezés, hanem – mint láttuk – tény, hogy nemcsak egy-két-három olyan lányka volt, valamennyi a gyerek- és a felnőttkor mezsgyéjén járó zsenge szűz, akikbe beleszerelmesedett, és akiket a rövid kapcsolatuk végén kidobott, hanem sok. Igen sok, lévén, hogy legalább negyedszázadon keresztül gyakorolta ezt a sportot.

Tételezzük fel – és ebben már biztosak lehetünk –, hogy J. D. Salinger kiváló szellemi képességekkel megáldott férfiú volt, akinek, mint ez írásaiból is kiderül, nemcsak mások-ra, hanem önmagára is pontos és kritikus rálátással rendelkezett. Jól ismerte magát, hogy úgy mondjam: átlátott önmagán.

Ez a rendkívül okos és értelmes ember ne ismerte volna fel, hogy a zsenge szüzek becser-készése és kihasználása – na jó: mondjuk szebben: a jelenlétük kiélvezése –, majd a tőlük való megszabadulás módszeres művelése már messzire nem ösztönös, őszinte érzelmeiktől vezérelt magatartás, hanem egy testi-lelki terrorista ámokfutása?

Egy érző, önmagának – és persze másoknak is – felelősséggel tartozó embernek egy-két ilyen balul sikerült kapcsolatfelvétel után, a tönkretett lányok látványa után, le kellett vol-na állítania magát. De ő nem: módszeresen vadászta és tette tönkre a fiatal lányokat. Arra

persze vigyázott, hogy hacsak egy nappal is, de mindig kivárja a nagykorúság határát, ne-hogy pedofíliával vádolható legyen.

Szerencsésnek mondhatta magát, aki a vele való brutális karambol után képes volt talp-
ra állni.

Az elején feltettem a kérdést, mi lehetett az oka az *Ilyenkor harap a banánhal* című Salinger novella Seymour nevű hősének az öngyilkosságra. Abban találtam meg a választ, hogy a Sybillle való találkozás rádöbbsentette: életfelfogásának, de elsősorban szexuális készte-téseinek pedofil mivolta miatt nem tud, de nem is akar megfelelni a társadalmi normák-nak, elvárásoknak.

Bár Salinger csak 91 évesen halt meg, 34 éves korában, két évvel a *Rozsban a fogó* 1951-es megjelenése után egyedülálló vidéki birtokot vásárolt magának, s fokozatosan visszavonult a világtól. 1965-től kezdve már nem publikált új művet, és '80-tól már interjút sem adott.

Felfogható-e úgy, hogy ez a minuciózusan pontos, a pszichológiai mélységekre oly érzé-
keny alkotó az írásai alakjaiban elsősorban önmagát mintázta meg?

Persze, hogy felfogható. Bőven benne van a pakliban.

Elképzelhető-e az is, hogy hosszas és teljes elzárkózása a világtól nem más, mint virtuális öngyilkosság? Rádöbbsenés önmaga különleges szexuális irányultságára, ugyanakkor arra is, hogy ha ez kiderülne, a társadalom ítélete lenullázná a *Rozsban a fogóval* szerzett világhírnevét.

Két megoldás kínálkozott számára. Vagy öngyilkos lesz – látjuk: foglalkozott a gondo-
lattal –, és így számol le különleges és beteges szenvedélyével, vagy pedig nem számol le, de akkor pedofíliáját – akár tudatosan, akár ösztönösen - ephebofíliává (szexuálisan érett, ámde önálló életvezetésre még képtelen fiatal lányokkal történő, a büntethetőségen éppen kívül eső kapcsolatfelvételtre) alakítja át.

Hogy ne érje szó a ház elejét, ehhez nem árt totálisan rejtőzködő életmódot folytatni.

Salinger rejtélyekkel teli életéről rengeteg teória született már.

Érdemes ezt is megfontolás alá vonni.

Az eddig leírtakat átküldtem kiváló barátomnak, Takács Ferencnek, az irodalomtudomá-
nyok doktorának, afféle poéta doktusznak – neki mi a véleménye?

Ő vette a fáradságot, és utána nézett a témának. Visszaírt, hogy a neten kapásból talált három írást, amelyek ugyanazt állítják, amit én.

Nosza, amire eddig nem gondoltam, beütöttem két szót: *Salinger pedophilia*, és nem-
csak az említett három cikket találtam meg, hanem még számtalant hozzájuk. Úgy látszik,
nem mindenkit nyűgöz le az író belletrisztikai kiválósága, nem mindenki terjesztette ki azt
emberi mivoltára is. Ilyen bejegyzések sorakoznak:

The guy wrote some good books. But he's not a god. A fickó jó könyveket írt. De nem egy isten.

Salinger was a great writer. And clearly a perv. Salinger nagy író volt. És nyilvánvalóan
perverz alak.

Salinger is no different than wife abusers and tortures of women chained up in houses. Salinger
nem különbözik azoktól, akik otthon lekötözik, majd bántalmaznak és kínozzák a nőket.

Így hát Salinger banánhala további vizsgálódásra késztet.

Ez a története az öngyilkosságtól függetlenül is elég nyomasztó.

Nyomasztó? Horrorisztikus!

Egy négy-hat éves (a korát csak becsülni lehet, Salinger nem ír pontos évet) kislány a ten-
gerparton megszabadul az anyjától, és a szálloda elől kifut a szabadstrandra, ahol senki más
nincs, csak egy frottírköpenyben napozó álmatag fiatalember. Korábban nyilván találko-
tak már, mert mindketten tudják a másik nevét. A gyerek a férfit *see more glass*-nak – sza-
bad fordításban: „még több pohárnak” vagy „üvegnek” szólítja. Ez a kifejezés számára azért
jegyezhető meg könnyen, mert úgy az illető figurájára, mint a nevére, a Seymour Glassra
utal. Amit viszont nem tud megjegyezni. *Seymour Glass* így lesz *see more glass*. Pontosan
tudja, kit ért e név alatt. A férfi, mikor a gyerek ezen a néven szólítja, ugyancsak tisztában
van vele, hogy csakis róla lehet szó.

Nem mellékesen van itt még egy nem akármilyen írói trüváj is: az utánzásként használt *see more glass* első tagja „nézést, látást” jelent. Így Sybil antréja a következő lakonikus mondatatra redukálódik:

„*Did you see more glass?*” *said Sybil.*

Ami ez esetben annyit tesz: – Láttál-e itt egy csomó üveget? – mondja Sybil az anyjának.

A mamának viszont fogalma sincs, hogy Sybil mondása mire vonatkozik, és nem is törődik vele, mert idétlen gyerekhablatyolásnak tartja. Rá is szól, hogy ne beszéljen hülyeségeket. Neki csak az jár az eszében, hogy minél gyorsabban megszabaduljon tőle, és megigyon egy martinit. Ha nem lenne olyan gondatlan, lusta és felületes anya, mint amilyen, rákérdezne a kétszer is elhangzó kifejezésre, és megtudná a gyerektől, hogy egy férfiről van szó, s feltehetően nem engedné hozzá a lányát anélkül, hogy előtte meg ne nézze magának az illetőt. Vagy pedig egyáltalán nem engedné el.

„Kit kellett volna látnom? Ki az a More Glass?”

De ezt nem kérdezi meg, és a gyerek elrohan, hogy találkozzon a „barátjával”.

Egy pedofillal.

Aki lekezelően, vagyis inkább talányosan beszél vele. Nem mintha mással, mondjuk a feleségével, de feltehetően mindenkivel, ne így beszélne. Először is azért, mert míg mások egy-egy elhangzott szavára vagy mondatára igyekeznek reagálni, neki már három logikai lépéssel előbbre jár az agya. Aztán meg, ha úgysem értik meg, hát ne is értsék. Szándékosan mond – és tesz is – látszólag logikátlan, irreális dolgokat.

Kuczka Péternek, aki a novellát magyarra ültette át, nem volt könnyű dolga a *see more glass*-szal. Ő „Mit-ug-rász”-nak fordította. Ez egyrészt azért nem jó, mert erről tudni lehet, hogy egy személyt fed, akire, ugyebár az anyának – bármilyen felszínes, nemtörődöm alak is – rá kellene kérdeznie. És maga a férfi, ahogy később megismerjük, mindennek inkább nevezhető, mint Mitugrásznak. Olyan hiba ez, mint hogy a *Catcher in the Rye*-t magyarra elsősre *Zabhegyező*nek fordították. Aztán pár éve, az új fordítás, a *Rozsban a fogó*, helyreütötte a hibát.

Én a magam részéről „Üvegáz”-nak, „Üvegház”-nak vagy „Szellemház”-nak fordítanám a *see more glass*-t; de hát szabad a pálya, s bárki, aki elegendő angol és magyar nyelvi tudást érez magában, megpróbálkozhat az átültetéssel.

Miután találkoztak, a férfi megdicséri a gyereket – de szuperül festesz, öröm rád nézni! – a fürdőruhájához is gratulál, aztán bemegy vele a vízbe. Felülteti egy gumimatraca, úgy tolja egybe beljebb. Közben mindvégig a kezét, a lábát fogdossa, tapogatja.

Hát nem tudom; illetve nagyon is tudom. Ha az én ötéves kislányomat egy általa alig ismert férfi – gyakorlatilag vadidegen – egy gumimatracaon bevinné magával a vízbe, ahol kiszolgáltatott, mert úszni nem tud és nem ér le a lába, és ott fogdosná... nem is tudom, mit csinálnék. Megpróbálnám agyoncsapni, feltehetőleg. De hát nem vagyok ott, így csak megelőzni tudnám, hogy ez megtörténhessen.

De mint láttuk, az anyja nem igyekszik. Akár(csak) a rajta kívül még jellemzett két nő – a férfi felesége és a feleség anyja –, meglehetősen antipatikus figura. Mindháromnak megvan a maga ellenszenves heppje. Neki a martini iránti vágy, Murielnek, a feleségnek az, hogy rendszeresen száradjon a lakk a körmén, az anyja meg nem amiatt izgul, hogy mi történhet a lányával a hülye férje miatt, hanem hogy neki ebből miféle kellemetlenségé származhat. „Halálba izgultam magam miattad.”

Salinger nincs kibékülve az érett nőekkel; többnyire a nemi érettséget el nem érő kislányokra fordít figyelmet. (Avagy, mint ezt élete példája is igazolja: a nemi érést épphogy elért, de felnőttek még messze nem tekinthető lányokra.)

És ez a fiatalember nemcsak fogdossa a kiscsajt, hanem általa kitalált banánhalakról és olyan lyukakról mesél neki, amelybe a banánhalak belebújnak.

Az általam korábban emlegetett tanulmány szerzője, Szabó Fanni azt írja, hogy: „*A móhó banánhalak azoknak az embereknek a jelképei, akik belefutnak abba a jóléti társadalomba, ahol a fogyasztás az egyetlen és legfőbb érték.*”

Hát a banánról meg a lyukról nekem egészen más jut az eszembe.

És van itt még egy közjáték. Sybil nehezményezi, hogy amikor ő nincs jelen, *see more glass* barátja nem vele, hanem egy három és fél éves másik kislánnyal, Sharon Lipschutzcal

foglalkozik. Ez teljesen normális gyermeki reakció... lenne, ha a férfi nem alakítana hármójuk ártatlan találkozásából virtuális, de nagyon egyértelmű szerelmi háromszöveget. Erősen szexuális felhangú féltékenységi-megcsalási drámát.

Nem felnőtt, érett nőkkel, hanem óvodáskorú gyerekekkel!

„– *Hanem tudod-e, mit csináltam?*

– *Mit?*

– *Úgy tettem, mintha te volnál.*”

Nem sokkal ezután pedig:

Ah, Sharon Lipschutz, said the young man. How that name comes up? Mixing memory and desire! Ó, Sharon Lipschutz, mondta a fiatalember. Hogy kerül ez a név ide? Emlék és vágy keveredése!

Egy ilyen túhegyes novellában minden szónak pontos és fontos jelentése, jelentősége van. Az *emlék és vágy keveredése* abszolút nem illik a szövegbe. Mi akkor ez? Honnan jön ide? – kérdezhetjük mi is, Seymourral.

Az irodalomtudósok kiderítették: hogy az *emlék és vágy keveredése* T. S. Eliot angol-amerikai költő *The Waste Land* versciklusának *The Burial of the Dead (A puszta ország; A holtak temetése)* című verséből való idézet. De mit keres itt?

Talán Sharon Lipschutz – amely ugyancsak nem telefonkönyvből rábökéssel kiválasztott név – választ ad erre. Egy olyasvalakit, nyilván nőt, illetve kislányt jelöl, akivel kapcsolatban Salingernek emléke és vágya támad?

De nem; ilyen nevű ismerőst nem találtak életének kutatói.

Van viszont a Lipschutznak, vagyis inkább a Lipschütznek (Az angol abc-ben nincsen „ü” betű) ideillő jelentése: a *Lipschütz-fekély*. Ez többnyire fiatal lányok és serdülők körében jelentkező nemi betegség, mely a nagyajkak belső felén okoz fájdalmas, gyulladásos sebeket.

Túl messzemenő következtetés, hogy Salingernek lehetett egy kislány ismerőse, akinek az emléke benne vágyat keltett, s aki Lipschütz-fekéllyel kínlódott?

Hogy sem a név, sem pedig a *mixing memory and desire* nem illik ebbe a történetbe? Ugyan már! A művésznak szíve joga azt írni be a szövegébe, amit akar. Ha az idézet intertextualitását és személyre szabottságát tekintem, akár korai posztmodern szövegnek is felfogható.

A hetvenes években induló posztmodern előtt jó két évtizeddel!

A polgári meg a családapai énem az előbbiekre azt mondaná: fúj, undorító! Az írói, a lélek rejtélyeit, bűneit kutató viszont: zseniális!

A baljós történet akkor vesz váratlan, az olvasó számára feloldó fordulatot, amikor a kislány közli a férfival, hogy éppen most látott egy banánhalat.

Ez nyilvánvaló képtelenség, banánhalak nincsenek, csak azért fantáziálja ezt, hogy a férfi kedvében járjon. Aki ettől váratlanul megrémül. Most visszamegyünk, jelenti ki, és valóban, kitolja a gyereket a partra, ott elválnak egymástól, és a kislány – cseppet sem sajnálkozva – elfut a szálloda irányába.

Ez a kapcsolatuk vége – és a novelláé is.

Még bemegy a szállodába, saját lábát féltve projekciójaként gyorsan összebalhézik egy nővel, akiről azt gyanítja, hogy a lábát figyeli, belép a szobájába... innen már ismerjük a történetet.

Nehezen, de azért megválaszolható kérdés, hogy miért változik meg a viselkedése, mikor a kislány bejelenti, hogy látott egy banánhalat. Egy búcsúcsókkal miért szakítja meg a – számára, mint pedofil számára – bízatóan indult kapcsolatot, és miért dönt úgy, hogy öngyilkos lesz.

Mert ott, akkor döbben rá, hogy öngyilkosnak kell lennie.

Rémisztő felismerés.

Ez az ember Jekyll és Hyde egyszerre.

Jekyll, amikor megnősül, és megpróbál egy átlagnővel átlagéletet élni.

Hyde, mikor, ki tudja, miféle nemtelen tervek szöveget magában, ki tudja, miféle képzetek és cselekedetek villannak fel agyában a védtelen kis gyerektől látván. Hyde-sága kiteljesülésének az szab átmenetileg gátat, hogy a kislány bejelenti: nemsokára megérkezik a papája.

– Épp itt az ideje, hogy jöjjön – ujjong fel benne Jekyll. – Régóta várom. Nagyon várom.

Mintha azt mondaná, nagyon jó, hogy megjön, mert akkor védve leszel tőlem, nem merek majd közeledni hozzád, mert látszana rajtam, miféle terveim vannak veled.

És ugyanígy, a banánhallal.

Az a réműletes, hogy ebben a novellában minden apró részlet, célzás és utalás egybevág. Egybevág, és a drámai befejezés felé visz.

Barátunk kezdő pedofil. Feltehetőleg most próbálkozik először, pontosabban: most enged először késztetéseinek. Hol enged, hol ellenáll. S mikor a gyerek pár perccel azután, miután ő bemesélte neki a banánhalat, már lát is egyet, rádöbben: hát ilyen egyszerűen megy ez? Ilyen könnyen becsapható egy kisgyerek? Ilyen könnyen Hyde zsákmánya lehet?

S ekkor győzedelmeskedik benne Jekyll. Meneküljön meg a gyerek.

„– *Épp most láttam egyet.* (Ezt Sybil mondja.)

– *Láttál? Micsodát, tündérekém?*

– *Banánhalat.*

– *Te Jóisten, csak nem? – mondta a fiatalember. (...) hirtelen felkapta Sybil párnáról lelógó vizes lábát, és megcsókolta a talpát. (...)*

– *Most visszamegyünk.*”

Ez a csók nem az elismerés vagy a vágy csókja. Ez már búcsúcsók, mely után drasztikusan beszünteti az együttlétet. Menjen, fusson, amíg bír. Amíg engedi.

S hogy ne következzen be az az idő, amikor majd nem engedi, felmegy a szobájába és föbelövi magát.

Győztesként elveszíti a harcot. Belepusztul abba, hogy győz önmaga fölött.

Az *A perfect day for Bananafish* 1948-ban a *The New Yorker* irodalmi folyóiratban jelent meg. Salinger előszörre csak a novella második felét írta meg, Sybil és Seymour találkozásával és utóbbi öngyilkosságával, de a lap szerkesztője, William Maxwell rávette, hogy hogy bővítse ki. Így került bele – a novella felét kitevő – telefonbeszélgetés a feleség és az anyja között.

Érdekes, hogy az olvasóközönség nem emelt kifogást eme meglehetősen hosszú és érdektelen első rész ellen. Egyrészt, mert a maguk meg a szomszédjaik torz tükörképét látták benne, másrészt meg az unalmas beszélgetés látens feszültségén érezhető volt, hogy drámai eseményt készít elő. S bár az ifjú férj, Seymour beteges szenvedélyére egyetlen mondat sem vonatkozik – a feleség nem is tud erről –, a sebtében felhozott témák utólag mind értelmet nyernek. Még akkor is, ha pontosan nem lehet tudni, hogy egy-egy momentumnak mi az oka vagy végkifejlete.

Egy autókarambolról esik szó, amelyet a férj – esetleg szándékosan? – okozott. Cuki bermudai képekről meg egy székről esik szó, amellyel valamit – feltehetőleg ártalmat – művelt. Az elmúlási terveiről, amelyek valószínűleg összegegyeztetetlenek Muriel családjának felfogásával.

Az a tengerpart, ott Daytonán, ahol Seymour és Sybille a banánhalat kereste, ma is megvan; a google maps-en megnézhető. Ugyanolyan, mint régen.

És egy kislány meg egy fiatalember is van ott; Salinger örökre beleégette őket a tájba.

■ **Baranyai László** 1943-ban született. Befejezetlen műszaki és közgazdaság-egyetemi tanulmányok után a MÚOSZ újságíró-iskoláját végezte el. 1971-től kezdve az ún. privát szférában free-lancerként tevékenykedve többféle pénzkereső mesterséget folytatott. Mindeközben irodalmi tevékenységet is kifejtett, különféle irodalmi lapokban (Mozgó Világ, Holmi, ÉS, Jelenkor, Pad, Kortárs, 2000) jelentek meg versei, prózái, tanulmányai és drámái. Több regényt is írt. 2003 és 2006 között az Árgus nevű művészeti-irodalmi havilap szerkesztője volt, 2002-ben elnyerte az akkor Európa Kulturális Fővárosának kinevezett Graz drámairó fődíját „*El innen!*” (*Auf und davon*) című darabjával.